Cumhuriyet'in 100. Yılı ve

Prof. Dr. Halil İnalcık

Hocamızın Anısına

Osman Gazi'den Atatürk'e Cumhuriyet'in 100. yılı ve Yalova

Bu kitap
"Osman Gazi'den Atatürk'e Cumhuriyet'in 100. yılı ve
Yalova Sempozyumu" Bildirileri Kitabı olarak Cumhuriyet'in 100. Yılına özel
Yalova İl Özel İdaresi tarafından bastırılmıştır.

ISBN 978-625-7094-05-4

Osman Gazi'den Atatürk'e Cumhuriyet'in 100. Yılı ve Yalova

Cumhuriyet'in 100. Yılı ve

Prof. Dr. Halil İnalcık

Hocamızın Anısına

Osman Gazi'den Atatürk'e Cumhuriyet'in 100. yılı ve Yalova

Editör:

Doç. Dr. Hacer KARABAĞ ARSLAN

Osman Gazi'den Atatürk'e
CUMHURİYET'İN 100. YILI VE YALOVA

T.C. Yalova İl Özel İdaresi
Adnan Menderes Mah.
Şehit Ömer Faydalı Caddesi No: 201 YALOVA
E-Posta: 77ilozelidare@icisleri.gov.tr
Telefon: 0 (226) 814 10 48
Fax: 0 (226) 812 43 16

Osman Gazi'den Atatürk'e
Cumhuriyet'in 100. Yılı ve Yalova

Editör:
Doç. Dr. Hacer KARABAĞ ARSLAN

Yayın Kurulu:
Prof. Dr. Özer Ergenç
Prof. Dr. Hatice Şahin
Prof. Dr. Yusuf Oğuzoğlu

ISBN 978-625-7094-05-4
1. Basım: Ekim 2023

Yayın Hazırlık: Gaye Kitabevi
Kapak Tasarımı: Yüsra Tatar

Baskı:
SALMAT BASIM YAYINCILIK
Zübeyde Hanım Mah. Sebzebahçeleri Cad.
(B.San.1. Cadde) Arpacıoğlu İşhanı No: 95/1
İskitler Altındağ/ANKARA Tel: 0312 341 10 20
Sertifika No: 47771

Osman Gazi'den Atatürk'e

Cumhuriyet'in 100. Yılı ve Yalova

Editör:
Doç. Dr. Hacer Karabağ Arslan

Gaye Kitabevi
BURSA 2023

İÇİNDEKİLER

Sunuş 7

Sunuş 9

Önsöz 11

Halil İnalcık Hocanın İzinden Osmangazi'den Cumhuriyete Kadar Yalova'nın Gelişmesi 13

Yusuf OĞUZOĞLU

Yerellikten Bütünleşmeye, Ortak Yaşam Alanı (Yurt) Yaratmaya: Osmanlı Devleti Kurulurken (1301-1326), Yeni Türk Devleti Kurulurken (1919-1922) 23

Özer ERGENÇ

Atatürk, Yalova ve Türkiye'nin Çağdaşlaşması 28

Seçil Karal AKGÜN

Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türk Diliyle İlgili Gelişmeler 43

Hatice ŞAHİN

Bir Milli İşletme Örneği: Akay İşletmesi ve Yalova (1933-1938) 52

Mine ERSEVİNÇ

Lozan Barış Antlaşması ve Yunanistan: Anlaşmanın İmzalanmasına Giden Süreçte Yunan Siyasetindeki Gelişmeler ve Kamuoyunun Anlaşmaya Tepkisi 97

Gürhan YELLİCE

Cumhuriyet Türkiyesi'nin Bulaşıcı ve Salgın Hastalıklarla Mücadelesi Üzerinden Yalova ve Çevresine Bakış 119

Fevzi ÇAKMAK

Yalova'da Erken Cumhuriyet Döneminde Planlanan Projeler 143

Selçuk SEÇKİN

Türk Tarih Tezi ve Atatürk'ün Yalova'daki Tarih Çalışmaları 162

Hacer KARABAĞ ARSLAN

Sözlü Tarih Bağlamında Bir Biyografi Denemesi: Karaçay-Malkarlı Bekir (Süyünç) Çavuş 186
Cihan YALVAR

"Osmanlı Kimliği Gerçek midir?": Cumhuriyet Türkiye'sinden *Avrupa Türkiye'si*/ Balkan Tarihine Öteki'nin Gözüyle Bakmak 205
Nergis İMAMOĞLU

Atatürk ve Yalova'ya Dair Üç Anı 228
Muhsin SEVENCAN

Gazetelerden 235

Atatürk'ün Yalova'da Çekilmiş Fotoğrafları 255

Çeşitli Yıllara Ait Yalova Fotoğrafları 267

Türk Tarih Tezi ve Atatürk'ün Yalova'daki Tarih Çalışmaları

Hacer KARABAĞ ARSLAN*

I. Giriş

Tarih eğitimi, yeni kurulmuş devletler için millet-inşa amacı çerçevesinde kullanılabilecek çok önemli bir araçtır. Tarih anlatımını oluşturmada yararlanılan hammaddeler hemen hemen sınırsızdır. Sınırsız seçenek içerisinden geliştirilen iyi bir tarih anlatımı, toplumun bütünleşmesini, gelecekte kendini yenileme ve yeni koşullara uyum sağlama kapasitesini etkiler. Genç Türkiye Cumhuriyeti de tarih eğitiminin bu kabiliyetini kullanmış, kurulduğu 1920'li yıllardan günümüze kadar hem geleneksel eğitim mecralarında hem de medya gibi kitle eğitim araçlarında tarih yazımı üzerinden geçmişi ve geleceği şekillendirmeye çabalamıştır. Tarih ders kitapları, bir ulus kimliğinin ve ortak bir geçmiş algısının yaratılması ve ulus-devlete bağlılığın arttırılmasının yanı sıra, güncel durum ve olayların anlamlandırılması ve yorumlanmasında da önemli bir rol oynamaktadır[1].

II. Türk Tarih Tezine Giden Yol

Tarih bilimi, olay ve olguları değerlendirirken onları bulunduğu zaman ve mekân içerisinde ele almaktadır. Zaman ve mekândan bağımsız ele alınan olaylar, konunun bütünsel değerlendirilmesine engel teşkil etmektedir. Bu bağlamda 1930'larda ortaya çıkan Türk Tarih Tezi'nin de Türkiye'de ve dünyada ger-

* Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, hkarabag@uludag.edu.tr, Orcid: 0000-0003-4855-5665.

[1] Karina Korostelina. "History Education and Social Identity", *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 8 (2008):25–45.

çekleşen olaylarla birlikte ele alınması gerekmektedir. Aşağıda bu amaçla hazırlanan bir zaman çizelgesi bulunmaktadır.

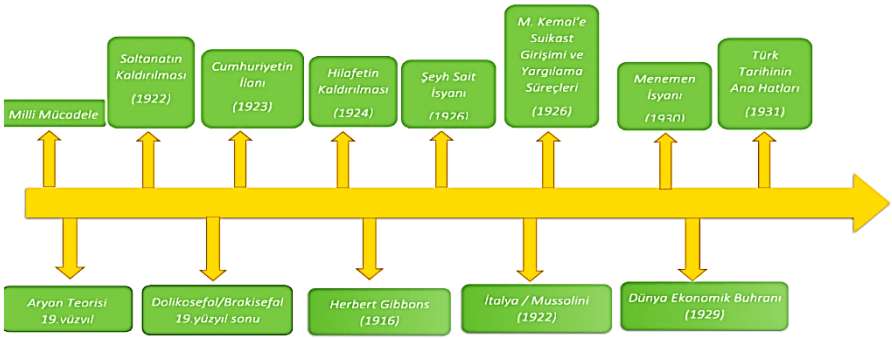

Zaman çizelgemizde, üst satır, iç politikada, alt satır ise dünyada gerçekleşen önemli olaylardan seçilen başlıkları göstermektedir. Ülke içinde gerçekleşen olaylar bütünsel olarak değerlendirildiğinde, ulusal bir savaş sonrası yeni bir rejim oluşturulduğu ve bu rejime karşı oluşan muhalefetle mücadele edildiği görülmektedir. Bu dönemde, Türk Kurtuluş Savaşı'nın yarattığı millet olma bilincinin devamlılığını sağlamak ve iç isyanlarda kullanılan dini argümanlara karşı, Türk Tarih Tezi aracılığıyla milliyetçi bir söylem geliştirilmiştir.

Dünya genelindeki tarihsel gelişmelere baktığımızda, 19. yüzyıldan itibaren Batılılar tarafından öne sürülen Aryan Tezi ve özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki milliyetçilik akımının yükselişi, Türk Tarih Tezi'nin oluşumunu etkileyen önemli olaylar arasında yer almıştır.

Aryan Teorisinin Türk Tarih Tezi üzerindeki etkisini inceleyen Ulaş Töre Sivrioğlu, Türk Tarih Tezi doğrultusunda hazırlanmış Türk Tarihinin Anahatları isimli kitabın kaynakçasının yabancı kaynaklardan oluştuğunu ifade etmektedir.[2] Aryan Teorisi ve Türk Tarih Tezi arasında önemli bir ortak nokta "*Orta Asya çıkışlı bir tarih anlatımı*" benimsenmiş olmasıdır. "*Türk Ta-*

[2] Ulaş Töre Sivrioğlu, "Aryan Teorisi ve Türk Tarih Tezi", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, Cilt:2 Sayı:6/Ağustos /2015, s.3

rih Tezi'nin "medeniyetin Orta Asya'da doğduğu" iddiası ele alındığında; bu tezin ilk kez, Türk araştırmacılardan neredeyse 150 yıl öncesinde, Avrupalı tarihçiler tarafından savunulduğu görülmektedir... "Hint-Avrupalılar", "İndo-Germenler" veya ırkçı kesimlerin daha çok tercih ettikleri isimleriyle "Âriler" veya "Aryanlar" adı verilen bu topluluğun binlerce yıl önce büyük bir medeniyet kurduğu ve göçlerle dünyaya medeniyetlerini yaydığı iddia edilmiştir."[3] Yine Türk Tarih Tezi'nde sıkça üstünde durulan, Türklerin atı evcilleştirdiği, tekerleği kullandıkları ve gittikleri yerlere kültürlerini taşıdıkları ifadeleri de Aryan Tezlerinde Ariler için yer alan bilgilerdir. Sivrioğlu bu ifadelerden sonra şu tespitte bulunmaktadır: *"Yukarıdaki metinler bazı ufak değişiklikler yapılmak şartıyla Türk tarihçiler tarafından benimsenmiştir. Âriler'in rolü Türklere verilmiş hatta gerçek Ârilerin Türkler olduğu iddia edilmiştir. Türk Tarih Tezi'nin tarih öğretmenlerine tanıtıldığı 1932'de düzenlenen I. Türk Tarih Kongresi'nin açılış tebliğinde ve diğer birçok sunumda temel olarak Âri teorilerine cevap verilmiştir. Açılış tebliğinde Afet İnan, "Orta Asya'nın medeniyetin beşiği olduğunu Avrupalı âlimlerin de kabul ettiğini; ancak bu medeniyeti oluşturan gerçek Ârilerin Türkler olduğunu" vurgulamıştır."*[4]

Türk Tarih Tezini ortaya çıkaran bir diğer faktör de ırkçılık çalışmalarıdır. Özellikle 19. yüzyılda hızlanan ırkçılık söylemleri, sömürgeciliği meşru kılmak amaçlı ortaya çıkmıştır. İnsanların fiziksel özellikleri, deri, saç, vücut yapısı ve hatta kulak kiri üzerinden yapılmış sayısız araştırma söz konusudur.[5] Özellikle de Darwin'in "*Evrim Teorisi*"ni kendilerine temel edinen bu çalışmalar, beyaz ırkı evrimini tamamlamış ve bu yüzden yönetme hakkına sahip, üstün ırk olarak resmetmektedirler. Bu bağlamda Aryan teorisyenlerinin büyük çoğunluğu özellikle de Kuzey Avrupa kökenli bilim insanları prehistorik Aryanların, dolikosefal kafataslı ve uzun boylu Nordik ırkın üyeleri olarak kabul etmişlerdir. Onlara göre dolikosefal ırklar doğuştan yetenekli, üstün insanlardır ve diğer ırkları yönetme gücüne sahip-

---

[3] Sivrioğlu, "Aryan Teorisi.." s.4.

[4] Sivrioğlu, "Aryan Teorisi...",s.6.

[5] Özge Ünlütürk, "Irk Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Adli Antropolojide Kullanımı", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, Sayı:29, Yıl:2015, s.96.

tirler.[6] Dolikosefal Aryanlar tezine, brakisefal kafatasının yaygın olduğu İtalya ve Fransa'da antropologlar karşı çıkmışlar ve Ârilerin dolikosefal, uzun boylu ve sarışın olduğunu savunan Kuzey Avrupalı Âri tezlerini reddederek, gerçek Aryanların brakisefal kafatasına sahip, esmer ve kısa boylu olduklarını iddia etmişlerdir.[7] Bu tartışmalar Avrupa'da sürerken Türk antropolojisi henüz doğum aşamasındadır ancak hızlı biçimde bu tartışmaya kanalize olmuştur. Anadolu Türklerinin büyük bölümü brakisefal kafatasına sahip olduğu için dönemin Türk antropolojisi "Alpin Adamı Tezi"nin hararetli bir savunucusu olmuştur.[8]

Türk Tarih Tezinin ortaya çıkışını etkileyen bir diğer faktör de "*psikolojik harp*" olarak ifade edebileceğimiz, Anadolu'yu hedef alan kimi tezleri çürütme amacıdır. Bu bağlamda Amerikalı Herbert Gibbons'a ait 1916 tarihli *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu* adlı eseri ele alabiliriz. Osmanlı Devleti'nin nüfus, kültürel yapısı ve kurumları ile ilgili sorulara cevap olarak "*etnik ve dinî dönüşüm*" teorisini ileri sürdüğü Gibbons'un ilgili eseri, 1928 yılında Ragıp Hulusi tarafından tercüme edilerek yayımlanmıştır.[9] Gibbons, Osmanlı Devleti'nin nüfus olarak Rum ve Türklerden "*melez bir ırk*"a dayandığı, kurumlarını Bizans'tan aldığı yönünde tezler öne sürmektedir. Onun teorisine göre "*Osman ile halkının Bizanslılarla temasa gelinceye kadar hiçbir tarihleri yoktu.*"[10] ve Osmanlıların başarılarının temel sebebi de büyük bir çöküntü içerisindeki Bizans Devleti'ne komşu olmalarıydı. Yine Gibbons eserinde, Hammer'den Osman Gazi'nin rüyasını naklettikten sonra: "*Fakat vazıhan görülüyor ki Osman ve aşireti Söğüd'e gelip yerleştikleri zaman müşrik idiler*"[11] diyerek Osmanlıların sonradan Müslüman olduklarını öne sürmektedir. Gibbons'ın ısrarla üzerinde durduğu bir diğer konu da küçük bir aşiretin kısa sürede büyük bir coğrafyaya hâkim olması konusudur. Gibbons konu ile ilgili: "*Orhan'ın saltanatının niha-*

---

6 Sivrioğlu, "Aryan Teorisi...",s.11.
7 Sivrioğlu, "Aryan Teorisi...",s.11.
8 Sivrioğlu, "Aryan Teorisi...",s.13.
9 Herbert Adam Gibbons, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu, Çev. Ragıp Hulusi Özden, Altınordu Yay., Ankara, 2017, s.1.
10 Gibbons, a.g.e., s.25.
11 Gibbons, a.g.e., s.21.

yetinden evvel küçük Söğüt köyünde Osman'ın etrafında toplanmış olan Asyalı sergüzeştciler nüvesi yarım milyona varmıştı. Bu tabii bir artma olamazdı. Şarktan gelen göçebelerin iltihakıyla da mümkün değildi...Orhan milletini bulunduğu yerlerdeki unsurlardan teşkil etmiştir. Bunların çoğu Rum idi."[12] yorumunda bulunmaktadır. Bu noktada empoze edilmeye çalışılan düşünce, Osmanlıları meydana getiren gücün Asya kökenli değil tamamen Avrupa kökenli unsurlar olduğudur.[13]

Psikolojik harp olarak ifade edebileceğimiz Anadolu ve Türkleri hedef alan bir diğer yaklaşımı, Paris Barış Konferansı görüşmelerinde, Georges Clémenceau'nun kurul adına yaptığı 25 Haziran 1919 tarihli konuşmasında da açıkça görmek mümkündür. Clémenceau konuşmasında şunları dile getirmektedir: *"...Konsey, mükemmel niteliklerini takdir ettiği Türk halkına karşı iyi niyetlidir. Ancak bu nitelikler arasında yabancı ırkları yönetme becerisini sayamaz. Bu tecrübe, sonucundan en ufak bir şüphe duyulamayacak kadar sık ve uzun süre tekrarlanmıştır. Tarih bize birçok Türk başarısı ve aynı zamanda birçok Türk başarısızlığı anlatmaktadır: fethedilen uluslar ve özgürleştirilen uluslar. Memorandumun kendisi, yakın zamana kadar Osmanlı egemenliği altında olan topraklardaki değişikliklere atıfta bulunmaktadır. Ancak, tüm bu değişimler içinde, Avrupa'da, Asya'da ya da Afrika'da, bir ülke üzerinde Türk egemenliğinin kurulmasını, o ülkenin maddi refahının azalması ve kültür seviyesinin düşmesinin izlemediği tek bir örnek yoktur; ya da Türk egemenliğinin geri çekilmesini, maddi refahın artması ve kültür seviyesinin yükselmesinin izlemediği tek bir örnek yoktur. İster Avrupa'nın Hıristiyanları ister Suriye, Arabistan ve Afrika'nın Müslümanları arasında olsun, Türk fethettiği her yere sadece yıkım getirmiştir: savaşla kazandığını barış içinde geliştirme yeteneğini hiçbir zaman göstermemiştir. Yeteneklerinin yattığı yer burası değildir."*[14]

1930'larda Türk Tarih Tezi'nin şekillenmesinde etkili olan

---

[12] Gibbons, a.g.e., s.53-54.

[13] Cemal Kafadar, *İki Cihan Âresinde, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Çev; Ceren Çıkın- Haz; Mehmet Öz, Birleşik Yayınevi. Ankara, 2010, s.51.

[14] du Président de la Conférence de la Paix au Mémorandum présenté par la Délégation Ottomane, https://www.imprescriptible.fr/documents/conference-paix.htm (Erişim Tarihi: 13.07.2023).

bir diğer faktör de Roma İmparatorluğu dönemine atıfta bulunarak, İtalyan topraklarını genişletme arzusunu dile getiren Mussolini olmuştur. Mussolini dış politikanın ülke içindeki problemleri (açlık, sosyal mücadele vs.) çözmek için önemli bir araç olduğunu düşünüyor ve dış politika ile ulusun saygınlığını ve uluslararası alandaki yerini güçlendireceğine inanıyordu. Buradan yola çıkarak, Mussolini, 20. Yüzyılın Sezar'ı olacak ve Akdeniz'e (Mare Nostrum) hâkim olacaktı.[15] İşaret ettiği coğrafya itibariyle Anadolu'yu da tehdit eden bu söylemler, Türk Tarih Tezinin ortaya çıkış sebeplerinden olmuştur. Bu bağlamda Türk Tarih Tezi'nde Anadolu'nun en eski sakinlerinin Türkler olduğu savunulmuş, hatta İtalyanların atası olarak görülen Etrükslerin de Türk olduğu ileri sürülmüştür.

Saydığımız bu etkenlerin haricinde, 1870'lerden itibaren Batı Avrupa'da yayımlanan birçok çalışma da Türk milletinin geçmişini keşfetme sürecini hızlandırmış ve Türk Tarih Tezi'ne de esin kaynağı olmuştur. Bu çalışmalardan ilki Türk Tarih Tezi'nin hazırlanmasından yaklaşık 60 yıl önce kaleme alınan 1872 tarihli James Fergusson'a ait "*Rude Stone Monuments*" adlı eserdir.[16] Fergusson pek çok ülkede dolmenler üzerinde yaptığı incelemeleri neticesinde, Avrupalıların en eski atalarının Turan kanına sahip olduğunu şu sözlerle ifade etmiştir: " *Doğuda Çin'den başlayarak, Tataristan'da, Hindistan'da, İran'da farklı isimlerle adlandırılan Moğollar ve Tatarlar, Yunanistan'da Pelasgiler, İtalya'da Etrüksler, Keltler'den önce Avrupa'da dolmen inşa eden Turan ırklarıdır.*"[17] Yine Fergusson çalışmasında Avrupa'nın dolmen inşa edenlerinin kesinlikle Aryan ırkından olmadığını vurgulamaktadır.[18] Bahsedebileceğimiz bir diğer önemli eser 1899 yılında "*Asya Tarihine Giriş: Türkler ve Moğollar*" adlı Necip Asım tarafından Türkçeye çevrilen, Léon Cahun'a ait olan "*Introduction a l'historie de l'Asie: Turcs et Mongols des origines a 1405*" isimli eserdir. Eser, Türk tarihini bütüncül

[15] Gökçen Yavaş, "İkinci Dünya Savaşı İtalya'nın Dış Politikası (1948-1990: Atlantikçilik ve Avrupalılık", *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt:8, Sayı:2, 2017, s.116.Krş: Brighi, E., *Foreign Policy, Domestic Politics and International Relations: The Case of Italy*, New York: Routledge, 2013, p.77.

[16] James Fergusson, Rude Stone Monuments All Countries, London 1872.

[17] Fergusson, a.g.e., s.30-31.

[18] Fergusson, a.g.e., s.508.

bir şekilde ortaya koyan ve Türk tarihinin Orta Asya safhasını ciddi bir şekilde ele alan ilk eserlerden biri olması dolayısıyla Türkçülük-Turancılık fikirleri açısından büyük etki yaratmıştır.[19] Türk Tarih Tezi'nin ortaya çıkmasında en önemli etkiye sahip eser, Atatürk'ün özel isteğiyle 1928 yılında "*Cihan Tarihinin Ana Hatları*" olarak Türkçe'ye çevirttirilen, H.G. Wells'e ait "*The Outline of History*" isimli eserdir. Wells eserinde tarihin, ancak disiplinlerarası bir çalışma ile insanlığın bir bütün olarak, birlikte gelişen ve ortak bir amaca doğru ilerleyen bir bakış açısıyla ele alınması gerektiğinin altını çizmektedir.[20] Türk tarihçileri, Wells'in kitabı ve tarih görüşünü esas alarak, Türk tarihini dünya tarihi içerisinde ve insanlığın gelişmesine katkıda bulunan parçası olarak ele almışlardır. Bir yandan da Afet İnan'ın hocası, İsviçreli antropolog Eugene Pittard'ın etkisiyle Türk tarihçiliği fiziki antropolojiye yönelmiş, bu alanda gerçekleştirilen dünya çapında saygın çalışmalarda elde edilen verilerle yeni tarih tezi desteklenmiştir.

Halil İnalcık, kendisinin ilk gençlik dönemlerine denk gelen Türk Tarih Tezi hakkında şu saptamalarda bulunmaktadır: "*O yıllarda Atatürk, zamanının büyük kısmını, "Türk tarih tezi" denilen bir tarih yorumu üzerinde çalışmakla harcıyordu. Bu amaçla, Türkiye'nin tanınmış tarihçilerini, bu arada Fuad Köprülü, Sadri Maksudi Arsal, Yusuf Akçura, Halil Ethem Eldem, Şemseddin Günaltay, İ.H. Uzunçarşılı'yı bir araya getirerek, 1930 tarihinde Türk Tarih Cemiyeti'ni kurmuş ve Türk Tarihinin Ana Hatları adı ile en eski devirlerden bu güne kadar yeni bir Türk tarihi yazdırmıştı. Bu tarihe esas olan görüşler, şöyle özetlenebilir: Türk tarihi Sümerlere ve Hititlere kadar iner, insanlık tarihinde ziraat ve yazı ilk defa Orta Asya'da Türkler tarafından bulunmuş ve bu ilk medeniyet Orta Asya'dan dünyanın öbür bölgelerine yayılmıştır. Türk Tarihinin Ana Hatları eserinde, Osmanlı kısmını, İsmail Hakkı Uzunçarşılı üzerine almıştı. Uzunçarşılı, Osmanlı devlet teşkilâtı üzerinde araştırmalarını yoğunlaştırmıştı. "Türk Tarih Tezi" ben daha muallim mektebi sıralarında iken, Türk Tarih Cemiyeti'nin yayımladığı kitaplardan bize ulaşmış bulunu-*

[19] Yusuf Akbaba, "Eski Türk Tarihi Araştırmalarının İki Öncü İsmi: Mustafa Celaleddin Paşa ve David Lêon Cahun" *SUTAD*, Sayı:42, 2017, s.542.

[20] Herbert George Wells, *Outline of History: Being a Plain History of Life and Mankind*, Garden City Publishing, New York, 1920, s.500.

yordu. O zaman mekteplerde yalnız bu kitap okunuyordu. Bizim ilk tarih kültürümüz tamamıyla bu kitaplardan kaynaklanmaktadır. Daha o zaman, romantik milli tarihçiliğin, ötekiler gibi mübalağalara saplandığını ve yanıldığını düşünüyorduk. Bununla beraber, şunu da itiraf etmek gerekir ki, bu güne kadar çalışmalarımın temelinde, daima, Batı'daki tarihçiliğin yanlış yorumlarını düzeltmek, beni daima en çok ilgilendiren bir şey olmuştur. Atatürk'ün büyük bir siyasî planı gerçekleştirmek için zamanını bu uğurda harcadığını sonraları anlayabildim. Bugün ilk şekliyle Türk Tarih Tezi bırakılmıştır. Mekteplerde bir tip tarih kitabı okutulmuyor artık. Fakat büyük önder, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesini, ilim metotları ile çalışan bu ilim merkezini kurmak suretiyle, Türk tarihini ve Orta Doğu medeniyetlerini aydınlatan birçok önemli İlmî keşiflere zemin hazırlamıştır. Anadolu arkeolojisi bu sayede büyük ilerlemeler yapmıştır." [21]

III. Türk Tarih Tezi

a. Tezin amaçları

Yukarıda bahsedilen kuramsal ve tarihsel açıdan Türk Tarih Tezi'ne baktığımız zaman, tezin, "*evrensel boyutuyla, Türk ulusuna dünya uygarlığı içinde bir yer bulma; ulusal boyutuyla da Türk milletinde ulusal bir bilinç oluşturma çabasının bir ürünü*" olduğunu söyleyebiliriz[22]. Türklerin, Avrupa'da uzun yıllardır uygarlığa hiçbir katkısı olmayan, bunun tam tersine uygarlık yıkıcı bir ulus olarak gösterilmesi, Türk Tarih Tezi'ne bu genel kanıyı yıkmak gibi bir vasıf yüklemekteydi. Batıdaki bu inanışın, Türk aydını üzerindeki etkisini ise Şevket Süreyya Aydemir "*aşağılık duygusu*" olarak tanımlamaktadır.[23] Türk Tarih Tezi'nin ulusal düzeydeki amacı ise genel olarak Türk kimliğinin, millet olarak kurgulanan halk tarafından kabul edilmesidir. Evrensel ve ulusal amaçların kesiştiği yer ise, inşa edilen milletin,

[21] Halil İnalcık, "Modern Türk Tarihçiliği Üzerine Notlar", Doğu-Batı Makaleler II, 2. Baskı, Doğubatı, Ankara, 2009, s.293.

[22] Yücel Kabapınar, "Başlangıcından Günümüze Türk Tarih Tezi ve Lise Tarih Kitaplarına Etkisi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.2, Haziran1992, s. 151.

[23] Şevket Süreyya Aydemir. *Tek Adam. Cilt III.* İstanbul. Remzi Kitabevi. 1999. s. 407

Batı'ya karşı eksikliğini duyduğu özgüven sorununun ortadan kaldırılmasıdır. Atatürk 14 Eylül 1931'de Dolmabahçe Sarayı'nda bu gerçeği şöyle dile getirmiştir: "*… Türklük hakkındaki görüş doğrudan doğruya Türk aydınlarının kendi kendini bilmemesinden ve başka uluslarda şu veya bu nedenlerle üstünlük varsayarak kendini onlardan aşağı görüp nefsine güvenini yitirmesindendir. Artık bu yanlış görüşe son vermek, Türklüğümüzü bütün asalet ve necabeti ile tanıtmak gerekmektedir, dedim ve ondan beri inandığım bu gerçeğe bütün Türklerin inanmasını, bununla övünüp kendine güvenmesini ülkü bildim.*"[24]

Halil İnalcık, tezin amacını o dönemlere tanıklık etmiş bir tarihçi olarak şöyle ifade etmektedir: "*Biz DTC Fakültesi'nde kırklar, Atatürk'ün bütün mekteplerde öğrenilmesi için çalıştığı Türk tarih tezini, ilmî esaslara oturtmak için hazırlanmakta olan bir grup sayılmakta idik ve kendimizi bir bakıma bu misyona adamış gibi hissetmekteydik. Atatürk, Türk milletini, bir dinî cemaat halinden (Ortaçağa bağlı bir Osmanlı toplumu halinden) çıkarıp modern bir Türk milleti yapmak istiyordu. Bunun için Türk tarihinin yeni bir anlayışla araştırılmasını, Türk tarihinin gerçeklerini ortaya çıkararak millete mâl etmek, halka milli şuur vermek, onu tarihi ile ve Türklüğü ile övündürmek istiyordu. Bir kelime ile, Türk milletini yaratmakta, millî tarih şuurunun kesin rolüne inanmıştı. Atatürk'ün özellikle duyarlı olduğu şey batı dünyasında altı asırlık haçlı mücadelesi dolayısıyla, Türk imajının son derece karanlık çizgilerle çizilmiş olmasıydı. Bunu Türk milletinin başına gelen felâketlerin esas sebebi olarak görüyordu. Bütün Batı edebiyatında, Osmanlı imparatorluğu Türk imparatorluğu ve Osmanlılar, Türk olarak anılmakta ve Türk tarihi tümüyle aykırı bir zâviyeden görülmekte idi. Gerçekler yanında tahrifler, yanlış ve kasıtlı yorumlamalar üstün durumda idi. O, milli Türk devletini kurmuş ve onun modern Batı milletleri arasında eşit yerini almasını en büyük ideal olarak benimsemişti.*"[25]

b. Tezin oluşturulma süreci:

Afet İnan, Fransızca coğrafya kitaplarından birinde Türkle-

[24] *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Haz. Utkan Kocatürk; Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., 1999, s.203-204.

[25] İnalcık, a.g.m., s.292.

rin sarı ırktan olduğunun yazılması ve Atatürk'ün bu konuya tepkisini şöyle aktarır: "*1928 yılında Fransızca coğrafya kitaplarının birinde Türk halkının sarı ırka mensup olduğu ve Avrupa zihniyetine göre ikinci sınıf bir insan tipi olduğu yazılı idi. Kendisine gösterdim. Böyle midir dedim. Hayır, olamaz. Bunun üzerinde meşgul olalım, sen çalış dediler*"[26].

Türk Tarih Tezi'nin oluşturulması süreci 1928 yılında, Atatürk'ün isteğiyle H.G. Wells'in *Cihan Tarihinin Ana Hatları* adlı kitabının Türkçeye çevrilmesiyle başlamıştır. Yukarıda da bahsi geçen Fransızca kitaplardaki ifadelerden rahatsızlık duyan Atatürk'ün isteği doğrultusunda, ilk önce Türk Ocakları bünyesinde "*Türk Ocağı Türk Tarih Heyeti*" kurulmuş ve 1930 yılının sonlarına doğru yaklaşık 600 sayfalık *Türk Tarihi'nin Ana Hatları* isimli kitap hazırlanmıştır. Sadece yüz adet basılan bu kitap, Türk Tarih Tezi'nin derlenmiş bir şekilde sunulduğu ilk yapıttır. Türk Ocakları'nın 1930 yılında kapatılması ile tezle ilgili çalışmalar 1931'de kurulan Türk Tarih Tetkik Cemiyeti çatısı altında sürdürülmüştür. Kitabın başında Afet İnan "*Bu Kitap Niçin Yazıldı*?" sorusuna şu şekilde cevap vermektedir: "*Bu kitap, muayyen bir maksat gözetilerek yazılmıştır. Şimdiye kadar memleketimizde neşrolunan tarih kitaplarının çoğunda ve onlara mehaz olan fransızca tarih kitaplarında Türklerin dünya tarihindeki rolleri şuurlu veya şuursuz olarak küçültülmüştür. Türklerin, ecdat hakkında böyle yanlış malûmat alması, Türklüğün kendini tanımasında, benliğini inkişaf ettirmesinde zararlı olmuştur. Bu kitapla istihdaf olunan asıl gaye, bugün bütün dünyada tabiî mevkiini istirdat eden ve bu şuurla yaşayan milliyetimiz için zararlı olan bu hataların tashihine çalışmaktır, aynı zamanda bu, son büyük hadiselerle ruhunda benlik ve birlik duygusu uyanan Türk milleti için millî bir tarih yazmak ihtiyacı önünde atılmış ilk adımdır.*"[27]

Bir sivil toplum kuruluşu olarak algılanabilecek Türk Ocakları'nın kapatılması ve yerine devlet kontrolünde yeni bir oluşumun ortaya çıkması, tarih yazımı üzerinde devletin tam kontrol sahibi olmasını sağlamıştı.[28]

---

[26] Afet İnan. "Atatürk ve Tarih Tezi". *Belleten*, III/10. 1939, s. 243-244

[27] *Türk Tarihinin Ana Hatları*, Devlet Matbaası, İstanbul, 1930, s.1.

[28] Etienne Copeaux. *Türk Tarih Tezinden Türk İslam Sentezine*. İstanbul. İletişim. 2006, s. 40.

c. Tezin içeriği:

Tezde Türklerin Orta Asya'da güçlü bir medeniyet kurduğundan, fakat yaşanan iklim değişimleri sonucu binlerce yıl önce Anadolu'ya ve dünyanın diğer kısımlarına göç etmek zorunda kaldıklarından bahsedilmektedir. Tezde özellikle kuraklık ve iklim değişiklikleri dolayısıyla göçlerin zorunlu hale geldiğinin altı çizilmiştir. Vatan sevgisine vurgu yapılan Türklerin, vatanlarını terk etmiş olmaları başka bir şekilde açıklanamazdı. Bahsedilen göçlerle birlikte uygarlıklarını da taşıyan Türkler, gittikleri yeni yerlerde uygarlıkların ilerlemesine büyük katkılarda bulunmuşlardı. Türk Tarih Tezi'ne göre, o güne kadar tarihin ilk uygarlıklarını kurduklarına inanılan Sümerler, Hititler, Grekler gibi halklar da bu göç sonucunda Orta Asya'dan Batı'ya gelmiş Türklerdir. Böylece Türk milletinin tarihinin çok köklü bir geçmişe dayandığı gösterilmeye çalışılmıştır.[29].

IV. Atatürk'ün Yalova'daki Tarih Çalışmaları

1930 yılı, Atatürk'ün Yalova'da önemli tarih ve dil çalışmaları gerçekleştirdiği de bir dönemdir. 15 Haziran tarihli Akşam gazetesinde Atatürk'ün tarih çalışmalarını Yalova'da gerçekleştireceği ile ilgili şu haber yer almaktadır: *"Gazi Hz. yazmakta oldukları Türk tarihini Yalova'da ikmale çalışacaklardır. Bu pek kıymetli eserin ilk bahsi "Tarihi beşer" kısmını teşkil etmektedir. Bu kısmın tahriri bitmiştir. Yunan medeniyetinden evvel Girit medeniyeti bulunduğu, bu medeniyetin Anadolu'dan ve Türklerden intikal ettiği ve Türk medeniyetinin Yunan medeniyetinden mukaddem bulunduğu tarihi tetkikat ile sabit olmaktadır."*[30]

Fethi (Okyar) Bey o günlere dair anılarında: "*O sırada Gazi Hazretleri eski devirlerin tarihini tetkik ile pek meşgul bulunuyorlardı. Sofrada konuşma çoğunlukla bu araştırmalara dayanıyordu.*"[31] demektedir. Ayrıca Okyar, sofrada gerçekleştirilen bu tarih ve dil sohbetleri ile ilgili ayrıntılı bilgiler de vermektedir:

---

[29] Soner Çağatay. "Otuzlarda Türk Milliyetçiliğinde Irk, Dil ve Etnisite". *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik.* İstanbul. İletişim Yayınları. 2008, s. 248

[30] *Akşam,* 15.06.1930.

[31] Okyar, *a.g.e.,* s.377.

"Sahilden Yalova kaplıcalarına dönmüştük. O gece yine siyasî vaziyete temas eder hiçbir kelime konuşulmadı. Yusuf Ziya Bey'in uzun bir tetkikini dinledik. Bu tetkikinde muhterem profesör madenlerin ateşle eritilmesinden dolayı eski Türkçe'de odun diye adlandırıldığını ve bu odunun muhtelif lisanlarda madenlere nasıl menşe teşkil eylediğini ve Arapça'da madene nasıl dönüştüğünü izah ediyordu... Akşam oldu, yine sofrada birleştik. Tarihten bahisler açıldı. Semih Rıfat Bey hazırladığı tarihî bir tetkikini okudu. Yemek yenilmiş, vakit hayli ilerlemiş bulunuyordu."[32]

Ruşen Eşref (Ünaydın) Atatürk'ün Yalova günlerinde gerçekleştirdiği tarih çalışmaları ile ilgili şu bilgileri vermektedir: *"...Daha ilk Dil Kurultayından (26 Eylül-5 Ekim 1932) iki yıl ve Tarih Kurumu'nun ilk kongresinden (2-11 Temmuz 1932) iki yıl önce bir akşam Yalova'da bana, Leon Cahun'ün "Fransa'da âri dillere takaddüm etmiş olan lehçenin Turani menşei adındaki konferansını en kısa zamanda Türkçe'ye çevirip kendine vermemi istemişti. Onu, Yalova'da, kendi köşkünün yanındaki eski banyolar dairesinin sıra odalarından birine kapanarak bir günde Türkçe'ye çevirip huzuruna sunmuştum. Ertesi akşam, sofrasında misafir Yunus Nadi'ye:*

-Biliyor musunuz Yunus Nadi? Ruşen Eşref, enteresan bir konferans tercüme etmiş. Türk Miilleti'nin dilinin kıdemi hakkında... Zannederim bu mevzuu siz de beğenirsiniz... Hoşunuza giderse bir küçük risale halinde bastırabilirsiniz! Ruşen Eşref onu size verir! dedi.

Bana da dönüp dedi ki:

-Siz de Leon Cahun'den bu tercümenize Jacques de Morgan'ın "L'Humanité Préhistorique" adındaki kitabından bu mevzula ilgili bir fıkrasının tercümesini, bir de Afet Hanım'ın aynı mevzu üzerine yazıp okuttuğu notlarını ilave edersiniz, risalenin anlatmak istediği mesele daha aydınlanmış olur...

Yunus Nadi, Gazi'nin bu dostane dileğinin nazikçe verilmiş bir işaret olduğunu derhal kavradı. İki üç gün sonra, Cumhuriyet Basımevi, o konferansı ve ilavelerini bir kitapçık halinde yayınlamıştı. Leon Cahun'den böylece tercüme etmiş olduğum o konferans, sonra "Türk Tarihi'nin Ana Hatları" adındaki kitabın başlangıcına da Gazi'nin takdiri ve Tarih Kurumu'nun uygun gör-

[32] Okyar, *a.g.e.*, s.383-384.

mesi ile konmuştur." [33]

Afetinan da Atatürk'ün Yalova'da gerçekleştirdiği tarih ve dil çalışmalarına dair ayrıntılı bilgi vermektedir:

"Atatürk 1930 yılının yaz aylarını Yalova da geçirmekte idi. Yalova kaplıcalarındaki çalışma odasına tarihe ait birçok kitap götürülmüştü. Geceleri etrafında toplanan siyasî şahıslardan gayri tarihçilerin ve ediplerin iştirakiyle çeşitli mevzular konuşuluyor, yazılar okunuyor ve münakaşalar yapılıyordu. Bu sırada Paris Sefirimiz bulunan Atatürk'ün eski ve samimi arkadaşı Fethi Bey (Okyar) izinli olarak Türkiye'ye gelmiş, Yalova'da Atatürk'ün misafiri bulunuyordu. Gündüz yemeklerinde veya gezintilerde Fethi Bey İngiltere Parlamentosundan bahseder ve oradaki siyasî partilerden söz açarak o zaman ki hükümetimizin bilhassa İktisadî politikasından ve demiryollarının bir nesle fazla külfet verdiğinden bahsederdi. Cumhurbaşkanı Gazi M. Kemal, bu tenkidleri sükûnetle dinler, bazılarına cevap verirse de daha çok Fethi Beyi konuşturma yolunu tercih ederdi...1930 yılının Ağustos ayında «Serbest Cumhuriyet Fırkası», cumhuriyetçi, milliyetçi, laik ve iktisadî sistem olarak liberal prensiplerini kabul ederek kurulmuştu. Böylece Yalova'da siyasî faaliyet en heyecanlı devrelerini geçiriyordu. Fakat bu arada da Atatürk tarih çalışmalarını ihmal etmiyordu." Bir gece toplantısında herkesi konuşturmak için, bana bazı sualler yazdırdı. Sorulardan bir kısmı, üzerinde çalıştığım mevzulardandı. Cevaplar verildi. Fakat kendi dikte ettiği sualleri yeniden tashih ederek, cevaplar üzerinde izahata başlayınca ben söylediklerini yazmak istedim ve elimdeki kâğıtlara not tutmağa başladım. Hattâ bazen anlamadığım kelime olunca durakladığımı gören Atatürk, bunun yerine bir başka kelime kullanmıştır. Meselâ bir cümlede «itimada lâyık zâmandır» diye söylediği sırada ben bu kelimenin buradaki mânasını anlamadığımı söylemem üzerine O, «zâmandır» yerine «teminâttır» diye değiştirmiştir. Şimdi söz konusu sorulara ve bunların cevaplarına geçiyorum:

Sorular şunlardır:

1 — İnsanların tarihten alabilecekleri mühim dikkat ve intibah dersleri neler olmalıdır? Bugünün hâdiselerinden birini izaha me-

[33] Ruşen Eşref Ünaydın, *Atatürk Tarih ve Dil Kurumları: Hatıralar*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1954, s.61-62.

dar olacak tarihî bir nokta-i nazar söyleyebilir misiniz?

2 — Tarihî hâdiselerin âmilleri nelerdir? Bu âmillerden sizce en ehemmiyetlisi hangisidir?

3 — İnsanların nereden ve nasıl geldikleri hakkında, beşeriyetin bugünkü umumî telâkkisine yaraşabilecek esas ne olabilir?

4 — Medeniyet ne demektir?

5 — Bu işleri bütün dünya ve beşeriyette ilk yapmış ve yaymış olan insanlar hangi ırktandır? Bu ırkın ilk yurdu neresidir?

Birinci Suale cevap:

"İnsanların tarihten alabilecekleri mühim dikkat ve intibalı dersleri; bence devletlerin umumiyetle siyasî müesseselerin teşekküllerinde, bu müesseselerin mahiyetlerini tebdilde ve bunların inhilâl ve inkırazlarında müessir olmuş olan sebepler ve âmillerin tetkikinden çıkan neticeler olmalıdır. Meselâ, Osmanlı İmparatorluğunun doğmasını mucip olan sebep ve âmillerin tetkikinden çıkan netice, mühim olduğu gibi, bu İmparatorluğun batması sebep ve âmillerinin tetkikinden çıkacak netice de o kadar mühimdir. Bu tetkiklerde, şüphesiz siyasî müesseseyi kuran milletlerin her nokta-i nazardan harsları derecesi mütalâa olunur; şahısların müspet veya menfî tesirleri nazarı dikkate alınır.

Siyasî müesseselerin değişmesine misal olarak bu günün bir hâdisesini de tahlil edebiliriz. Malûm olan sebepler ve âmillerin tesiri, altında, Türkiye Cumhuriyeti teşekkül etti. Müdafaai Hukuk Cemiyeti esas olmak üzere siyasî bir Fırka vücuda geldi (C. Halk Fırkası). Bu fırkanın karşısında teşkil edilmek istenilen bazı siyasî zümreler, cumhuriyetçilik ruhuna malik olmadıklarından yaşamak hakkı bulamadılar. C.H. Fırkası memlekette tek kaldı. Büyük Millet Meclisinin umumî heyeti, bu fırkanın mensuplarından ibaret oldu. Reisicumhur ve Hükümet ricali bu fırkanın erkânından, bu fırka mebuslar heyetinin intihap ve itimat ettiği zatlar oldu. Reisicumhur Gazi'nin ve O'nun fırkası olan C. H. Fırkasının esas prensipleri ve bu prensipler icabını tatbik eden bu günkü hükümet, Cumhuriyet temelini sağlamlaştıracak vasıflarda ve mahiyettedir. Bunun böyle olduğu senelerden beri görülen tavrı hareket ve eserlerden kolaylıkla anlaşılabilir. Hususiyle Gazinin tebellür eden ideali ve değişmez olduğu anlaşılan karakteri bu hususta itimada lâyık (zamandır) teminattır. Fakat bu vaziyetin devamından hatıra gelen ve görülen mühim mahzurlar

vardır; ilk söylenebilecek mahzur, Meclis yalnız bir fırka mensuplarından olunca, o fırkanın iktidar mevkiinde tuttuğu Hükümetin icraatının kâfi derecede münakaşa ve tenkit edilmemiş olmasıdır. Bu noksan iki sebepten neşet edebilir.

Birincisi, Meclisin kendi fırkasından olan Reisicumhur ve onun intihap ettiği Başvekil ve arkadaşlarına çok itimadı olabilir. Bu sebeple Meclisten geçen ve geçmiyen işleri uzun uzadıya tetkike lüzum görmiyebilirler. İkincisi, aynı fırka arkadaşı olmak, arkadaşlıkta lüzumsuz ve zararlı bir hassasiyet uyandırabilir.

Tenkit ve muaheze ile birbirini gücendirmemek gibi bir vahime uyanabilir. Bunlardan başka sebepler de inzimam eder; yavaş yavaş Hükümet ve onu intihap eden Reisicumhur Meclisten aldıkları ve bazı mühim ve heyecan verici hâdiseler münasebetiyle alabilecekleri selâhiyetleri tenkitsiz tatbike alışırlar. Bu hal âdet derecesinde kökleşebilir.

Bizde Gazi zamanında böyle bir ihtimal asla hâtıra gelmez. Fakat Gazi'den sonra, onun yerine gelecek herhangi bir Devlet Reisi, aynı tarzı takibe devam edebilir. Hatta devam etmek istiyebilir. Çünkü az tenkitli veya tenkitsiz iş görmek, her hareketi tenkit göreceğini düşünerek hareket etmekten daha kolaydır; zamanla bu vaziyetin nasıl bir şekil alacağını kestirmek güçtür.

Devlet Riyasetine gelen zat, bilhassa muktedir, faal olur, Devlet ve Millete kendi şahsına muhabbet ve takdir kazandıracak büyük hizmetler yaparsa, zahiren Meclis vaziyetine ve Cumhuriyet şekline gayet hürmetkâr ve itaatkâr görünürse, tehlike büyür. İstenmediği halde Devletin hakikatte mahiyeti değişebilir. Bu yeni mahiyetin yeni ismini takınması zaman meselesi olur. İşte bu esaslı mütalâaya mebni olmalıdır ki, Reisicumhur Gazi'nin tensip ve teşvikiyle olduğu anlaşılan yeni bir fırka, Serbest Cumhuriyet fırkası teşekkül etmiş bulunuyor. Temiz fikirler etrafında teşekkül eden ve tabiî bir surette Cumhuriyet temeli üstünde yükselecek olan bu fırkanın mevcudiyeti, hatıra gelen mahzurların vücut bulmaması için esaslı bir tedbirdir. Memlekette C. H. Fırkası ve S. C. Fırkası birbirini kontrol edecek, birbirinin fikirleri, niyetleri hareketleri hakkında efkâr-ı umumiyeyi tenvir edecektir. Bu sayede şahsî selâhiyetlere dayanarak, şahsî hareketler milletin gözü önünde bulundurulacaktır. Milletin şahıslara, kendini unutacak ve kendini kaptıracak kadar meclup olması, iyi netice vermez. Bunun tarihte misalleri çoktur.

Meselâ Roma tarihinde İmparator Ogüst diye şöhret alan Oktav'ın elinde 500 seneden beri devam eden Roma Cumhuriyeti, sessiz sedasız, yavaş yavaş hemen mutlak bir hükümdarlığa döndü. Oktav daima Senatoya dikkat ve hürmet ederdi. Zevahiri kurtarmıya çalışırdı. Hürriyet taraftarlarını hoşnutsuzluğa sevketmezdi.

Oktav, hayat kaydı şartiyle Konsüllüğü reddetti; diktatörlüğü asla kabul etmedi. Ogüst herkesin iyiliğine çalışırdı. Efkâr-ı umumiye kendisiyle beraberdi. Senatoya kendisini çok sevdirdi, her ne vakit iktidardan çekilmek istediyse, Senato rica ile kendisine iktidarı muhafaza ettiriyordu. Senato Oktav'a Ogüst unvanını verdi. Bu unvan o zamana kadar yalnız mâbutlara verilirdi. Oktav bu yeni unvanla bir nevi kudsiyet iktisap etti, işte bütün bu tevcihler Oktav'ı askerî ve sivil bütün iktidar ve selâhiyetleri, yavaş yavaş nefsinde toplamıya şevketti. 44 sene devam eden bir Ogüst devri, Cumhuriyetin unutulmasına kâfî geldi. Ogüst'ten sonra, içlerinde Neron dahi bulunan İmparatorlar Roma Devletini yıkıncıya kadar Roma'da taht sahibi oldular."

2— Tarihî hâdiselerin âmilleri nelerdir? Bu âmillerden sizce en ehemmiyetlisi hangisidir?

«Tarihî hâdiselerin âmilleri başlıca siyasî, askerî, içtimaî ve iktisadî olabilir. Ekseriya bu âmiller karışık olarak tesirlerini gösterir. Şüphe yok bütün bu âmiller çok mühimdir. Fakat bence bir milletin doğrudan doğruya hayatiyle, yükselmesiyle, düşkünlüğiyle alâkadar olan en mühim âmil, milletin iktisadiyatıdır. Bu, tarihin ve tecrübenin tesbit ettiği bir hakikattir. Bu hakikat bizim millî hayatımızda ve millî tarihimizde de tamamiyle görülmektedir.

Türk tarihi tetkik olunursa birçok sebeplerin başında bütün itilâ ve inhitat sebebinin iktisat meselesinden başka bir şey olmadığı anlaşılır. Bu münasebetle diyebiliriz ki, Türkiye Cumhuriyetini lâyık olduğu mertebeye çıkarabilmek için, iktisadiyatımıza birinci derecede ehemmiyet vermek lâzımdır. Zamanımızın bir iktisat devri olduğu düşünülürse, bu ehemmiyetin derecesi kolaylıkla meydana çıkar.

İktisadiyatın inkişafında başlıca lüzumlu olan, yollar, demir yolları, limanlar, kara ve deniz nakliye vasıtaları millî mevcudiyetin maddî ve siyasî kan damarlarıdır. Refah ve kuvvet vasıtası-

dır».

3— İnsanların nereden ve nasıl geldikleri hakkında, beşeriyetin bugünkü umumî telâkkisine yaraşabilecek esas ne olabilir?

«Malûmdur ki umumiyetle hayat hakkında bugün kabule şayan görülen nazariye şudur:

Hayat, herhangi bir tabiat harici âmilin müdahalesi olmaksızın dünya üzerinde tabiî ve zarurî, bir kimya ve fizik seyri neticesidir. Hayat sıcak, güneşli, sığ, bataklıkta başladı. Oradan sahillere ve denizlere yayıldı; denizlerden tekrar karalara geçti. İlk hayvan denizlerde balık ve karalarda muhtelif kemikli mahlûklar oldu; bunlar muhtelif uzun devirlerde şekilden şekile tekâmül ettiler. Şimdi insanların nereden ve nasıl geldiği hakkındaki nokta-i nazarı tespit edelim: İnsanlar sularda kaynaşıp çırpınan bir mevcuttan bugünkü şekline geldi. İnsanın bugünkü yüksek zekâ, idrak ve kudreti milyonlarca ve milyonlarca nesilden geçerek hazırlandı. Artık insan bugün tabiatın nihayetsiz büyüklüğüne ve tabiat içinde kendi nevinin mukadderatına gittikçe büyüyen bir irade ve şuur ile bakıyor».

4— Medeniyet ne demektir?

«Medeniyetin ne olduğunu başka başka tarif edenler vardır. Bence medeniyeti harstan ayırmak güçtür ve lüzumsuzdur. Bu nokta-i nazarımı izah için hars ne demektir tarif edeyim:

A — Bir insan cemiyetinin devlet hayatında, B — fikir hayatında, yani ilimde, içtimaiyatta ve güzel sanatlarda; C — İktisadî hayatta yani ziraatte, sanatta, ticarette, kara, deniz ve hava münakalâtçılığında yapabildiği şeylerin muhassalasıdır.

Bir milletin medeniyeti dendiği zaman hars namı altında saydığımız üç nevi faaliyet muhassalasından hariç ve başka, bir şey olamıyacağını zannederim. Şüphesiz her insan cemiyetinin hars, yani medeniyet derecesi bir olamaz. Bu farklar devlet, fikir, iktisadî hayatların her birinde ayrı ayrı göze çarptığı gibi, bu fark üçünün muhassalası üzerinde de görülür. Mühim olan muhassalalar üzerindeki farktır. Yüksek bir hars, onun sahibi olan millette kalmaz diğer milletlerde de tesirini gösterir. Büyük kıtalara şamil olur. Belki bu itibarla olacak, bazı milletler yüksek ve şamil harsa, medeniyet diyorlar. Avrupa medeniyeti, asrı hazır medeniyeti

gibi.

Hars mefhumunda milletlerin güç ve geç değişen bazı ırkî, fıtrî hasletlerine, karakterlerine hasrederler ve buna çok kıymet ve ehemmiyet verirler. Meselâ İstanbul'un zaptı hâdisesini mütalâa ederken, diyenler vardır ki: Bizanslılar Türklerden daha medenî idiler, fakat Türklerin harsı kuvvetli olduğu için galip ve muvaffak oldular. Bu telâkki ve izah doğru değildir. Hakikatte Türkler Bizanslılardan hem daha medenî idiler, hem de ırkî karakterleri onlardan yüksekti. Medeniyet dediğimiz harsın, üç mühim unsurunu göz önünde tutarak hâdiseyi mütalâa edersek, fikrimiz kolaylıkla izah edilmiş olur: İstanbul'u zapteden Türkler devlet hayatında elbette Bizans İmparatorluğundan çok yüksekti. Türklerin İstanbul fethinde inşa ve icadettikleri gemiler, toplar ve her nevi vasıtalar, gösterdikleri yüksek fen iktidarı, bilhassa. Koca bir donanmayı Dolmabahçeden, Haliç e kadar karadan nakletmek dehâsı, daha evvel Boğaziçinde inşa ettikleri kaleler, aldıkları tedbirler Bizans'ı zapteden Türklerin fikir ve fen âleminde ne kadar ileri olduklarının yüksek şahitleridir. Bizâns prenslerinin Türk ordugâhlarında staj yaptıklarını, her hususta ders aldıklarını da hatırlatmak isterim. Daha Attilâ zamanında Şarkî Roma İmparatorluğunun Türklerin haraçgüzarı olacak kadar siyasette ve askerlikte dûn mertebede bulunduğu malûmdur. Bizans'ı zapteden Türklerin iktisadî hayatta Bizânslıların çok ilerisinde olduğunu izaha ise hacet görülmez. Hülâsa, medeniyet harstan başka bir şey değildir. Hars medlulünü seciye diyebileceğimiz karakter mefhumuna indirmemelidir. Bu arzettiğim telâkki birbirinden ayırt edilmesi güç olan, medeniyet ve harsın tarif, izah ve anlaşılmasından kolaylığı da mucip olur».

5 – Bu işleri bütün dünya ve beşeriyette ilk yapmış ve yaymış olan insanlar hangi ırktandır? Bu ırkın ilk yurdu neresidir?

«Beşeriyetin taş devirlerini bir tarafa bırakalım. Maden devirlerinden, muhtelif madenlerden, kemiklerden yapılan eserler her nevi aletler ve süs eşyası idi. Çamurdan tuğla, çanak, çömlek ilk insanların yaptığı eserlerdendir. Hayvanları ehlileştirmek onlardan muhtelif suretlerle istifade etmek, hayvanları sürüler halinde bulundurmak insanların, ilk yaptıkları işlerdendir. Ziraat de böyledir. Bundan başka insanlar bulundukları mıntıkaya göre kerpiç-

ten; tuğladan veya taştan binalar da yaptılar. Kanallar açarak bataklıkları kurutmak, muhtelif tarzda sulama usulleri de insanların ilk buldukları şeylerdendir. Güneşi ve yıldızları müşahede sayesinde takvimin esasını koyan, tabiatın en büyük kuvvet olduğunu keşfeden binlerce sene evvel yaşamış eski insanlardır. Gemi inşa eden ve denizlerde dolaşmak kabiliyetini de gösteren, ticaret etmesini öğrenen bu insanlardır. İlk demokrasi esasına müstenit cemiyet ve devlet müesseseleri vücuda getiren de onlardır. Bütün bu saydıklarımız dünyada ve bütün beşeriyette ilk medenî eserlerdir. Bu medenî eserleri, bütün dünya ve beşeriyette ilk yapmış ve yaymış olan insanlar Türk ırkındandır.

Türklerin ana yurdu Orta Asya yaylasıdır».

Bu notlar benim el yazımla olmakta beraber, Atatürk'ün söylediklerinin aynıdır. Bunun için tarihî değeri olan birer vesika mahiyetindedir." [34]

Gazeteci Hakkı Tarık Us ise 1930 Temmuz ayında Yalova'da bulunduğu dönemde Atatürk'ün tarih ilmine ilgisi ve çalışmaları ile ilgili şunları aktarmaktadır:

Sofya Gazetecileri Cemiyeti, Bulgar Gazetecileri Federasyonu namına, Matbuat Cemiyetinden bir heyeti Bulgaristan'ı ziyarete ve kendilerine misafir olmaya çağırıyordu. Türklerin, memleketlerine göstermiş olduğu alâka ve muhabbetten mütehassıs olduklarını, hars ve iktisat sahalarında daha, sıkı bir Türk-Bulgar iş birliği yapmanın karşılıklı faydasına kani olduklarını söyliyerek bu ilk ziyaretin sadece Bulgaristan'ı daha iyi tanıtmaya bir vesile değil aynı zamanda Türk-Bulgar gazeteciler arasında bir iş birliği başlangıcına işaret olacağı ümidinde bulundukları bildiriliyordu.

Atatürk kendilerine arz ettiğim bu malûmatı dinledikten sonra, bütün sofrada bulunanlara hitaben şöyle dedi:

"Efendiler, ben Balkan Muharebesinden sonra Sofya'ya ataşemiliter olarak gitmiştim. Orada en aşağı bir yıl kaldım. Bulgarlarla çok ve ailevî denilecek kadar yakın temasta bulundum. Bu temaslar bende dikkate lâyık intibalar uyandırdı. Bunu, bu noktayı ayrıca tetkik ve tahlile lüzum gördüm. Anladım ki, bu histe Türk ve Bulgarın bir asıldan gelmiş olmasının tesiri vardır. Türk-Bulgar aynı men'şe olan Orta Asya yaylasından gelmiş, aynı kanı

[34] Ayşe Afetinan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler,* 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 2000, s.273-279.

muhafaza etmiştir. Daha o zamanlar bu noktayı en özlü Bulgara söylemişimdir. Bunlardan tarih cereyanlarını, beşeriyet safhalarını takip etmiş, anlamış olanlar beni teyit etmişlerdir. Bulgaristan'da yaşadıkça onlara muhabbetim arttı. Çok tabiidir ki, benim Bulgarlara gösterdiğim bu muhabbet ve merbutiyette onlar tarafından aynı muhabbet ve aynı hisle karşılandı.

O günden bugüne kadar bu ciddi, samimi, kardeş yakınlığının sebep ve manası da büyük bir vuzuh ve sarahat almıştır. Şüphesiz Türklerde, belki Bulgarlarda, dil ve din ihti'âllerini yapan amiller olmuştur. Fakat artık bu gün, bin dokuz yüz otuz senesinde, hâlâ bu amillere, masallardan, hurafelerden, âdi politika ceryanlarından ibaret bu amillere ne Türklerin, ne de Türklerle aynı kandan olan Bulgarların ehemmiyet vereceğini zannetmiyorum." En büyük Türkün; bu geniş görüşü, önünde insan tasavvuruna kadar derinleşiyor.

Atatürk'ün müdahelesi bana öyle geliyor ki, yalnız Türk tarihinde ecnebi istilâsını kovmakla kalmıyacak, târih muammalarının hâllinde, ihtilâfa, düşen bütün tarihçilere, işte en doğrusu bu, dedirtecek bir ilâm verecektir.

Atatürk hele son birkaç ay içinde daha ziyade evvel zamanlar tarihîne merak sardırdı. Fakat bu sadece müverrihlik merakı değil, müverrihlerin müverrihi olmak, tarihin hiç olmazsa ana hatlarını aslına uygun olarak çizmek için boş durduğunu gördükleri bir mevkii bihakkın işgal ediyor.

Ben tarihçiyim, diyenlerin bu eser tarih ilmince muteberdir dedikleri eserlerini alarak bunların bazen zeka ve istidadın aciz kalması, bazı millî ve mağşuş maksatların amil olması yüzünden hal olunmamış bıraktıkları noktaların, eğer bu nokta Türk tarihine, Türkün geçmiş ve gelecek hak ve hayatına dokunmuyorsa, Atatürk için en ehemmiyetli bir meşgale izafesi ile Türkçemize bir tabir olarak giren Yalova'da bile sırasına göre 10-15 saat süren bir zevk mevzuudur. Bu uzun tetkikler, mukayeseler tahlillerin neticeleri de çok zaman işte böyle bir sofrada müşterek bir konuşma zemini olur. Tarih en çok kendinden başka bir kimseye, bir şeye itimat etmekten doğan bir ilimdir.

Bir tarihçi eserini rivayetlerden, abidelerden, yazılı eserlerden kurar. Tarihçi bu rivayetlerin, bu abidelerin bu yazılı şeylerin de birer insan mahsulü olduğunu nasıl düşünecekse, siz de bizzat bu vesikalardan vücut bulacak tarihin gene bir insan mahsulü oldu-

ğunu bilerek okuyacaksınız. İşte Atatürk bu tarihleri okuyarak ve bizzat bu tarihlerin birbirinden uzak düşmüş, parçalanmış hükümlerinden bir Türk abidesi yükseltiyor."[35]

Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti, 1931 yılında liseler için 4 ciltten oluşan bir Tarih dizisi yayımlamıştır. Atatürk'ün bu dizinin hazırlanması çalışmalarına katıldığı, yazılanları gözden geçirdiği, Türk ve İslam tarihine ilişkin bazı bölümleri ise doğrudan doğruya kendisinin kaleme aldığı bilinmektedir. Bu konularda yazılmış olan metinleri beğenmeyen Atatürk, Afet İnan'a "*İslam tarihine ait olan kitapları toplayınız, Yalova'ya götüreceğiz.*" demiştir. Böylece bir sandık dolusu kitap oraya gönderilmiştir. Bunların bazılarını ilgili kişilere dağıtıp gereken notları almasını isteyen Atatürk, ikinci cilt kitabın bazı bölümlerini kendisi yazmıştır.[36]

Afetinan 1931 Ağustos ayında Atatürk'ün tarih çalışmaları ile ilgili şu bilgileri de aktarmaktadır: "*Türk Tarih Kurulunun, ilk kuruluş devrelerinde, bir Devlet reisinin siyasî faaliyeti yanında, tarih çalışmalarına ne kadar önem verdiğinin bir delili olarak, burada göstermek istedim.*

Atatürk, Türkiye için bir tarih devri açan şahsiyettir. O, tarih tetkikleri için de, bizzat kendi devir tarihini vesikalara dayanarak bir kısmını yazmış bir müverrihtir (Büyük Nutuk, 1927). Aynı zamanda mensup olduğu milletin tarihini yazdırmak için, yeni tetkikler ışığı altında, yeni metodlarla çalışacak tarihçileri bir Kurum içinde, plânlı bir çalışma programı etrafında toplamıştır. Aynı zamanda devlet müessesi olarak Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesini kurmuştur. Bu mevzularda ilmi zihniyetle, çeşitli sahalarda yetişecek Türk gençlerine de imkânlar hazırlatmıştır.

Atatürk, tarihi bir hafıza bilgisi olmaktan çıkarmıştı, O'nda tahliller, tenkitler, nazariyeler ve hükümlerle yürütülen bir tarih görüşü vardı. Mücerret ve kuru bir tarihin, faydasına inanmıyordu. Bundan dolayı, diyor ki: «Tarih yazmak, Tarih yapmak kadar mühimdir, yazan yapana sadık kalmazsa, değişmiyen hakikat insanı şaşırtacak bir mahiyet alır."[37]

---

[35] Banoğlu, Atatürk'ün İstanbul'daki Hayatı I, s.390-391.

[36] Ayşe Afetinan, *Atatürk'ten Mektuplar*, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989, s.20.

[37] Afetinan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, s.280.

1929 yılı sonrası yazlarını Yalova'da geçiren Atatürk'ün 1932 yılında Yalova'da gerçekleştirdiği tarih çalışmalarına dair Afetinan şu bilgileri vermektedir: *"Türk Tarih Kurumunun ilk kuruluş yıllarında hatıra gelen sorulara cevaplar verilmeğe başlanmıştı. Tarih tetkikleri şüphe yok ki Türkiye'de bu Kurum ile başlamamıştı. Ondan evvel de bu nevi teşekküller olmuş ve şahsî çalışmalarla çıkarılan kitaplar bulunmuştur. Fakat bence, Türk Tarih Kurumunun büyük şansı, Atatürk gibi bir devlet adamının bu teşekkülü kurmasının manevî değeri büyük olmuştur. Bu fikirlerin tahakkukunu temin için de kendisi maddî imkânları sağlamıştır.*

O, kurtardığı ve yeni bir Türkiye Cumhuriyeti devleti kurduğu vakit, O'nun yaşaması için milletinin tarih temelini sağlamlaştırmak gayesini- gütmüştür. Anadolu, Mondros mütarekesi ve Sevr muahedesinde parçalanmak istenirken, Türk milletinin tarih ve medeniyeti de inkâr edilmişti.

İşte Atatürk bu acıyı en derinden hissettiği için, sulh ve sükûn devrine kavuşan Türk milletini, Türk topraklarındaki medeniyete haklı olarak sahih olduğunu tarih ilminin yeni metodlarile ortaya koymak istemiştir. Çünkü Anadolu'ya türlü devirlerde göçler ve istilâlar, tarihî devirlerde olduğu gibi daha eski çağlarda da olmuştu, O halde bu göçler zincirinin halkalarını tamamlamak ve Türk kavimle ilgisini bulmak lâzımdı.

2 Temmuz 1932 de ilk kongresini, Ankara Halkevinde yapan «Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti» âzaları, bir sene müddetle, hemen daimî olarak Atatürk'ün yakın alâkası ve bazan da O'nunla beraber Ankara, İstanbul ve Yalova'da çalışmışlardır. «Türk tarihinin Ana hatları» adlı kitabı ile orta ve liseler için basılan tarih kitapları bu çalışmalar neticesinde hazırlanmıştır. O senenin yaz aylarında, Dr. Reşit Galip, Yalova'da ve İstanbul'da Atatürk'ün yanında bulunarak, yine Tarih üzerinde çalışmalarına devam etmekte idi."[38]

V. Sonuç:

Çalışmamız sonucunda, Türk Tarih Tezi'nin hem çağdaşlaşma amacı taşıyan Türk inkılabı açısından hem de milletleşme çabası içerisindeki Türk toplumu açısından başarılı sonuçlar do-

[38] Afetinan, Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler, s.203-209.

ğurduğunu söyleyebiliriz. *Türk Tarih Tezi*'nin etkileri, sadece 1930'lu yılların tarih kitaplarında değil, günümüze kadar yazılmış ve liselerde okutulmuş olan hemen hemen tüm tarih kitaplarında görülebilir. Bununla birlikte, Türk Tarih Tezi'nin, geliştirildiği dönemin şartları dâhilinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Tez, milli kimlik inşası ile birlikte, belki de ondan daha fazla, Türk milletinde özgüven inşası amacıyla kullanılmıştır. Tarih biliminin bu konuda çok önemli bir etkiye sahip olduğunun farkında olan Mustafa Kemal Atatürk, 1930'lardan itibaren tarih ve dil çalışmalarına ağırlık vermiştir. 1929 yılından itibaren Atatürk'ün özellikle yaz aylarını geçirdiği Yalova bu bağlamda pek çok tarih çalışmasına da ev sahipliği yapmıştır. Dönem tanıklarının anılarında Yalova'da kaldığı süreçte Atatürk'ün tarih okumaları yaptığı ve özellikle akşam sofralarında da temel sohbet konularının tarih ve dil çalışmaları olduğu görülmektedir. O'nun tarih bilimine ve çalışmalarına ne denli önem verdiğini 16 Ağustos 1931 tarihinde Yalova'da söylediği şu sözler ortaya koymaktadır: "*Tarih yazmak, tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat, insanlığı şaşırtacak bir mahiyet alır.*"

Kaynakça

Akşam, 15.06.1930.

Akbaba Yusuf, "Eski Türk Tarihi Araştırmalarının İki Öncü İsmi: Mustafa Celaleddin Paşa ve David Lêon Cahun" *SUTAD*, Sayı:42, 2017.

Afetinan Ayşe, "Atatürk ve Tarih Tezi". *Belleten*, III/10. 1939.

Afetinan Ayşe, *Atatürk'ten Mektuplar*, 2. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1989.

Afetinan Ayşe, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 2000.

Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Haz. Utkan Kocatürk; Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., 1999.

Aydemir Şevket Süreyya, *Tek Adam. Cilt III.* İstanbul. Remzi Kitabevi. 1999.

Copeaux Etienne, *Türk Tarih Tezinden Türk İslam Sentezine.* İstanbul. İletişim. 2006.

Çağatay Soner, "Otuzlarda Türk Milliyetçiliğinde Irk, Dil ve Etnisite". *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik.* İstanbul. İletişim Yayınları. 2008.

Fergusson James, *Rude Stone Monuments All Countries*, London 1872.
Gibbons Herbert Adam, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu, Çev. Ragıp Hulusi Özden, Altınordu Yay., Ankara, 2017.
İnalcık Halil, "Modern Türk Tarihçiliği Üzerine Notlar", Doğu-Batı Makaleler II, 2. Baskı, Doğubatı, Ankara, 2009.
Kabapınar, Yücel, "Başlangıcından Günümüze Türk Tarih Tezi ve Lise Tarih Kitaplarına Etkisi", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, C.1, S.2, Haziran1992.
Kafadar Cemal, *İki Cihan Âresinde, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Çev; Ceren Çıkın- Haz; Mehmet Öz, Birleşik Yayınevi. Ankara, 2010.
Korostelina Karina, "History Education and Social Identity", *Identity: An International Journal of Theoryand Research*, 8 (2008):25–45.
Sivrioğlu Ulaş Töre, "Aryan Teorisi ve Türk Tarih Tezi", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, Cilt:2 Sayı:6/Ağustos /2015.
Türk Tarihinin Ana Hatları, Devlet Matbaası, İstanbul, 1930.
Ünaydın Ruşen Eşref, *Atatürk Tarih ve Dil Kurumları: Hatıralar*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1954.
Ünlütürk Özge, "Irk Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Adli Antropolojide Kullanımı", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, Sayı:29, Yıl:2015.
Wells Herbert George, *Outline of History: Being a Plain History of Life and Mankind*, Garden City Publishing, New York, 1920.
Yavaş Gökçen, "İkinci Dünya Savaşı İtalya'nın Dış Politikası (1948-1990: Atlantikçilik ve Avrupalılık", *Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Cilt:8, Sayı:2, 2017.